

Սոնա Հակոբյան
Հայաստանի եվրոպական համալսարանի
Կիրառական լեզվաբանության ամբիոնի վարիչ,
«ԱՅ ԷՄ Արմենիա» լեզուների միջազգային դպրոցի հիմնադիր,
բանասիրական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ
Էլ. հասցե՝ hakobyan04.07@gmail.com
DOI: 10.53614/18294952-2026.1-98

ՀՀ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԽՈՍՈՒՅԹԱՅԻՆ ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆԵՐԸ. ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՅՄԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԵՐԻ ՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ

Հայաստանի Հանրապետության կրթության բնագավառում պետական քաղաքականության կազմակերպական հիմքը կրթության զարգացման պետական ծրագիրն է, որը ՀՀ կառավարության ներկայացմամբ հաստատում է Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովը: Սույն հոդվածի շրջանակներում վերլուծել ենք ՀՀ կրթության մինչև 2030 թվականի զարգացման պետական ծրագրի խոսույթը, որն ընդունվել է 2022 թվականի նոյեմբերի 16-ին (ՀՕ-441-Ն) և որով սահմանվում է կրթության ոլորտում Հայաստանի Հանրապետության պետական քաղաքականության ռազմավարական առաջնահերթությունները: Գործող ռազմավարական փաստաթուղթը համեմատել ենք «Կրթության զարգացման 2011-2015 թթ. պետական ծրագրի հետ, որը հաստատվել է 2011թ. հունիսի 23-ին (ՀՕ-246-Ն): Համեմատական վերլուծության հիմնական նպատակն է բացահայտել, թե ինչպես են ժամանակի ընթացքում կառուցվել և լավարկվել կրթության, պետության և քաղաքացու հարաբերությունները, և ինչպես են արտապատկերվում գաղափարական անցումները: Հայաստանի կրթության զար-

գացման քննվող պետական ծրագրերը ներկայացնում են երկու տարբեր ժամանակահատվածների քաղաքական մտածողություն: Նախորդ ծրագիրը ձևավորվել է համեմատաբար կայունացման և ինստիտուցիոնալ բարելավման փուլում, իսկ երկրորդը՝ գործողը, անվտանգային, գլոբալ և ձգնաժամային նոր պայմաններում: Թեև երկու ծրագրերն էլ արտապատկերում են կրթության որակի բարձրացման և համակարգային զարգացման նպատակներ, դրանց լեզվական և գաղափարական կառույցները էապես տարբերվում են: Վերլուծությունը ցույց է տալի, որ կրթական քաղաքականության լեզուն այնքան էլ չեզոք չէ. այն ծառայում է կառավարման ռեժիմների լեզվատիմացմանը և պետական իշխանության կազմակերպման ձևի վերաձևակերպմանը:

Հիմնաբառեր. կրթության քաղաքականություն, զարգացման պետական ծրագիր, ռազմավարական կառավարում, քննադատական խոսույթի վերլուծություն, ֆրեյմավորում, կրթության կառավարում:

Ներածություն

Այսօր կրթությունն հանդիսանում է ոչ միայն որպես սոցիալական ինստիտուտ, այլև ռազմավարական քաղաքական ռեսուրս: Տնտեսության զարգացման, գլոբալացման, տեխնոլոգիական հեղափոխության, արհեստական բանականության բազմաոլորտ դրսևորումների, ինչպես նաև անվտանգության նոր մարտահրավերների պայմաններում կրթական քաղաքականությունը դառնում է պետությունների զարգացման առանցքային գործիք և պետական քաղաքականության առաջնահերթ ուղղություն: Կրթությունն այլևս ոչ միայն գիտելիքի փոխանցման գործընթաց է, այլև մարդկային կապիտալի ձևավորման և պետության մրցունակության հիմնական հենասյուն: Հասարակության ցանկացած մարտահրավեր՝ տնտեսական ձգնաժամ, ժողովրդագրական փոփոխություններ, անվտանգային խնդիրներ կամ կրթության որակի անկում, պետք է դառնա պետական քաղաքականության առարկա (Anderson, 2014): Կրթության ոլորտի պետական քաղաքականությունը բազմակողմանի, բարդ և բազմագործոն գործընթաց է, որը ձևավորվում է պետական կառավարման ռազմավարական առաջնահերթությունների, սոցիալ-տնտեսական պահանջների, ժողովրդագրական միտումների և միջազգային կրթական չափորոշիչների համադրման արդյունքում: Այն հանդիսանում է պետության կայունության, հասարակության զարգացման և տնտեսական մրցունակության հիմնական գործիքներից մեկը: Կրթության ոլորտում իրականացվող պետական քաղաքականությունը ոչ միայն ուղղված է ներկա խնդիրների կարգավորմանը, այլև ձևավորում է երկրի երկարաժամկետ զարգացման ռազմավարական հիմքերը: Այն միաժամանակ հետապնդում է *սոցիալական, տնտեսական, մշակութային և քաղաքական* նպատակներ, որոնք ուղղված են հանրային շահի սպասարկմանը, մարդկային կապիտալի զարգացմանը և երկրի կայուն զարգացման ապահովմանը (Becker, 1993):

Կրթության պետական քաղաքականության հիմնական նպատակն է բարձրացնել կրթական համակարգի որակի կառավարման արդյունավետությունը, ապահովել հաշվետվողականություն և թափանցիկություն, ինչպես նաև ստեղծել կայուն հիմքեր կրթական բարեփոխումների իրականացման համար, որն էլ իր հերթին կարող է ապահովել պետական քաղաքականության ծրագրերի երկարաժամկետ ազդեցությունը և կրթական քաղաքականության արդյունավետ իրականացումը (Anderson, 2014):

Կրթական քաղաքականության ռազմավարական փաստաթղթերը սովորաբար ընկալվում են որպես վարչական և ծրագրային գործիքներ, որոնք սահմանում են ոլորտային առաջնահերթությունները, նպատակները և գործողությունները: Այս առումով, հընթացս կարևորում ենք կրթական քաղաքականության ռազմավարական փաստաթղթերի խոսույթային վերլուծությունը, քանի որ այն հնարավորություն է տալիս բացահայտել ոչ միայն փաստաթղթերի բովանդակությունը, այլև դրանց հիմքում ընկած գաղափարախոսությունը, արժեհամակարգը, կառավարման հարաբերությունները և կրթության զարգացման վերաբերյալ պետության ռազմավարական տեսլականը: Բացի այդ, խոսույթի խորքային ուսումնասիրությունը հնարավորություն է տալիս վերլուծել քաղաքական առաջնահերթությունների փոփոխությունները, լեզվական ռազմավարությունները և ազգային ու միջազգային քաղաքական օրակարգերի փոխազդեցությունը:

Սույն հետազոտությունը քննում է ՀՀ կրթության պետական քաղաքականության երկու՝ տարբեր ժամանակներում կիրարկված փաստաթղթեր՝ դիտարկելով դրանք որպես խոսույթային տեքստեր, որտեղ արտահայտվում է Հայաստանի պետականության ինքնաընկալման և կառավարման ռացիոնալության փոփոխությունը:

Հայաստանի Հանրապետությունում կրթության քաղաքականությունը վերջին տարիներին իրապես ձեռք է բերել ռազմավարական բնույթ, որը լավագույնս արտացոլված է կրթության մինչև 2030 թվականի զարգացման պետական ծրագրում: Ծրագիրը մշակվել է համավարակի, 44-օրյա պատերազմի և խորքային սոցիալ-տնտեսական վերափոխումների պայմաններում: Ուստի զարգացման պետական ծրագրում կրթության համակարգը արտապատկերվում է որպես երկրի ապագա զարգացմանը միտված որոշիչ գործոն:

Սույն վերլուծության նպատակն է կրթության զարգացման ռազմավարական երկու փաստաթղթերի համադրման միջոցով բացահայտել կրթական քաղաքականության գաղափարական, արժեքային և կառավարչական վերափոխումները, ինչպես նաև գնահատել կրթության ռազմավարական առաջնահերթությունների, սոցիալական գործառնությունների և կառավարման մոտեցումների փոփոխության դինամիկան:

Հետազոտությունը վերլուծում է կրթության մինչև 2030 թվականի զարգացման պետական ծրագրի քաղաքական խոսույթը՝ համեմատելով այն 2011–2015 թվականների զարգացման պետական ծրագրի խոսույթի հետ՝ փորձելով բացահայտել, թե ինչպիսի խոսույթային կառուցվածք ունի կրթության ռազմավարական կառավարման մոդելը Հայաստանում: Վերլուծությունը

նպատակ ունի պարզելու, թե ինչպես են տարբեր ժամանակաշրջաններում վերաինաստավորվել կրթության դերը, պետության պատասխանատվությունը և զարգացման ռազմավարական ուղղությունները, ինչպես նաև, որ հիմնախնդիրներն են պահպանել իրենց արդիականությունը, վերաձևակերպվել կամ փոխարինվել նոր քաղաքական առաջնահերթություններով:

Այս նպատակների իրագործման համար առաջադրվել են հետևյալ խնդիրները.

- Համեմատական վերլուծության միջոցով բացահայտել կրթության քաղաքականության գաղափարական, արժեքային և նորմատիվ հիմքերի փոփոխությունները ռազմավարական երկու փաստաթղթերում:
- Համեմատել կրթության ոլորտի հիմնախնդիրների ներկայացման առանձնահատկությունները և բացահայտել դրանց խոսույթային վերաձևակերպումները՝ պայմանավորված հասարակական, տնտեսական, տեխնոլոգիական և քաղաքական փոփոխություններով:
- Համեմատել ռազմավարական կառավարման խոսույթում կիրառվող հիմնական հասկացությունները, լեզվական ռազմավարությունները և կառավարման մեխանիզմները:
- Բացահայտել կրթության սոցիալական գործառույթի վերաինաստավորումը՝ սոցիալական իրավունքի և հանրային բարիքի հայեցակարգից դեպի մարդկային կապիտալի զարգացման, մրցունակության և արդյունավետության վրա հիմնված մոտեցումները:
- Գնահատել «Կրթության մինչև 2030 թ. պետական ծրագրի ներուժը՝ կրթության համակարգի կայուն, ներառական և սոցիալապես արդար զարգացում ապահովելու տեսանկյունից:

Ուսումնասիրության մեթոդներ

Սույն ուսումնասիրության շրջանակներում կիրառել ենք քաղաքական խոսույթի քննադատական վերլուծության մեթոդը, որով փորձ է արվել բացատրել ոչ միայն՝ ինչ է ասվում տվյալ քաղաքական փաստաթղթում, այլև՝ ինչու և ինչպես: Վերլուծությունն իրականացվել է 2022 թվականին հաստատված կրթության մինչև 2030 թվականի և 2011-15 թվականների զարգացման պետական ծրագրերի տեքստերի որակական համեմատության միջոցով՝ կենտրոնանալով 1) խնդիրների կառուցման, 2) արժեքային համակարգի, 3) կառավարման լեզվի, 4) իշխանական մեխանիզմների և 5) փաստաթղթում առկա հակասությունների վրա:

Հետազոտությունը կատարվել է փաստաթղթային վերլուծության ձևաչափով՝ որպես ուսումնասիրության հիմնական կորպուս ընտրելով Հայաստանի Հանրապետության կրթության վերոնշյալ զարգացման պետական ծրագրերը: Փաստաթղթերը դիտարկվել են որպես քաղաքական խոսույթի ինստիտուցիոնալ տեքստեր, որոնք ունեն նորմատիվ և կարգավորիչ ազդեցություն կրթական համակարգի կառավարման վրա:

Վերլուծությունն իրականացվել է Ֆերկկլոյի եռաստիճան մոդելի հենքով (Fairclough, 1995, 2003): Տեքստային մակարդակում ուսումնասիրվել են 1)

հիմնական բառապաշարային միավորները, 2) հիմնարար հասկացությունները, ինչպես նաև 3) փոխաբերական կառույցները: Այնուհետև, խոսույթային մակարդակում քննվել են 1) փաստաթղթերի կառուցվածքը, 2) թեմատիկ շեշտադրումները, 3) նպատակների և խնդիրների ներկայացման եղանակները, ինչպես նաև 4) միջազգային օրակարգերի ներգրավման մեխանիզմները: Սոցիալական գործունեության մակարդակում վերլուծվել են փաստաթղթերում ամրագրած կառավարչական տրամաբանությունները, պետության վերահսկողության գործառնությունները, կառավարման տեխնոլոգիաները և կրթության շուկայացման տարրերը:

Համեմատական վերլուծության համակարգված իրականացումն ապահովելու նպատակով մշակվել է վերլուծական ցուցանիշների համակարգ, որը ծառայել է որպես փաստաթղթերի կողավորման և համադրման հիմք: Կողավորման համակարգը ձևավորվել է հետազոտության տեսամեթոդաբանական շրջանակի հիման վրա և ներառել է հետևյալ ցուցանիշները՝ (1) կրթական քաղաքականության գերակա ֆրեյմը, (2) կրթության սոցիալական գործառնությունը, (3) ձգնաժամի խոսույթը, (4) բարեփոխումների լեգիտիմացման ռազմավարությունները, (5) պետության դերը, (6) քաղաքացու դերակատարումը, (7) կրթության կառավարման մոդելը, (8) գերակա բառապաշարային դաշտերը, (9) միջազգային քաղաքական օրակարգերին տրվող հղումները և (10) նորմատիվության աստիճանը: Յուրաքանչյուր ցուցանիշ դիտարկվել է որպես առանձին վերլուծական կատեգորիա, որի հիման վրա իրականացվել է ռազմավարական երկու փաստաթղթերի որակական և քանակական համեմատությունը: Քանակական վերլուծության ընթացքում հաշվարկվել է ընտրված խոսույթային կատեգորիաների ներկայացվածության հաճախականությունը, իսկ ստացված արդյունքները մեկնաբանվել են քննադատական խոսույթի վերլուծության շրջանակում:

Տեսամեթոդաբանական հիմքեր

Մասնագիտական գրականության մեջ խոսույթի վերլուծության տարբեր մեթոդաբանություններ են կիրառվում, որոնցից սույն հոդվածում առաջադրվել են Ն. Ֆերկլոյի, Տ. վան Դեյկի քննադատական խոսույթի վերլուծությունը, Տ. վան Դեյկի քաղաքական խոսույթի վերլուծությունը, Մ. Մինսկովի և Չ. Ֆիլմորի ֆրեյմերի տեսությունը (Fairclough 2003; van Dijk, 1993, 2008; Fillmore, 1982; Minsky, 1975):

Ֆերկլոն առաջարկում է *սոցիալ-նշանագիտական քննադատական խոսույթի* վերլուծության մոդել, որում լեզուն դիտարկվում է որպես հասարակական հարաբերություններում իմաստի և նշանակության ստեղծման սոցիալական գործընթացների անբաժանելի տարր: Ըստ այս մոդելի, ցանկացած խոսույթի վերլուծություն պետք է արտապատկերի երեք փոխկապակցված մակարդակներ՝ տեքստային, խոսույթային և սոցիալական գործունեության (Fairclough, 1995, 2003): Տեքստային մակարդակում ուսումնասիրվում են բառապաշարային միավորները, եղանակավորումն ու փոխաբերությունները, իսկ հենց խոսույթային մակարդակում՝ տեքստի արտադրության և ընկալման

մեխանիզմները, իսկ սոցիալական պրակտիկայի մակարդակում՝ իշխանության և գաղափարախոսության կառուցվածքները:

Տ. Վան Դեյկը իր ծանաչողական քննադատական վերլուծության մեջ մի կողմից շեշտադրում է խոսույթի կառուցվածքը, մյուս կողմից տեղեկատվության ընկալման ծանաչողական մեխանիզմները: Այս իմաստով խոսույթը դիտարկվում է որպես լեզվաբանական ձևի, նշանակության և գործողության բարդ միասնություն, իսկ ծանաչողական մեխանիզմների տեսանկյունից ներառվում են այնպիսի տարրեր, ինչպիսիք են տեքստի և բովանդակության կապը:

Վան Դեյկի քննադատական վերլուծության մեջ կարևոր հասկացություն է մտային մոդելը՝ որպես տվյալ մշակույթում գիտելիքների ծանաչողական մեկնաբանության որոշակի համակարգ: Ըստ Վան Դեյկի՝ խոսույթը կարող է միաժամանակ արտացոլել ինչպես սոցիալական, այնպես էլ անհատական իմաստներ՝ կախված յուրաքանչյուր անհատի մոքում առկա մտային մոդելներից, որոնց գլխավոր տարրերն են գիտելիքները, արժեքները, պատկերացումները, դրույթները, գաղափարախոսությունները (van Dijk, 2006):

Խոսույթի վերլուծություններում շատ կարևոր է նաև ֆրեյմավորումը, քանի որ մարդկային գիտակցությունը իրականությունն ընկալում է ոչ թե առանձին փաստերի, այլև կառուցվածքային սցենարների՝ «ֆրեյմերի» միջոցով (Minsky, 1974): Խոսույթը ոչ միայն հաղորդում է փաստեր, այլև ակտիվացնում է ծանաչողական սցենարներ ֆրեյմերի միջոցով, որոնք որևէ հասկացության մասին տալիս են հիմնական տեղեկատվություն: Ֆրեյմերը հաղես են գալիս որպես մտային մոդելներ, որոնք միջոցով անհատը կազմակերպում է իր փորձառությունը, ծանաչողական հայեցակետով ներկայացնում իրադարձությունները և իմաստավորում սոցիալական իրականությունը: Ֆրեյմերի գլխավոր գործառույթն է ապահովել իրականության արագ ծանաչողական մոդելավորումը. երբ մարդը բախվում է նոր իրավիճակի, նա այն ընկալում է ոչ թե զրոյական կետից, այլ արդեն գոյություն ունեցող ֆրեյմերի միջոցով: Սա թույլ է տալիս կանխատեսել իրադարձությունների ընթացքը, հասկանալ այլոց վարքագիծը և ձևավորել համապատասխան լեզվական արձագանք: 2. Ֆիմլորը, զարգացնելով ֆրեյմերի իմաստաբանության տեսությունը, ապացուցում է, որ բառի իմաստը հնարավոր չէ հասկանալ առանց այն գիտելիքային և փորձառական ֆոնային կառուցվածքի (ֆրեյմի), որը տվյալ բառը ենթադրում է: Բառերի իմաստները իրարից անկախ գոյություն չունեն, քանի որ փողկապակցված են ամբողջ իրավիճակի գիտելիքի հետ և ձևավորվում են ֆրեյմի ներսում (Fillmore, 1982): Քաղաքական խոսույթում ֆրեյմը հանդես է գալիս որպես հիմնական ծանաչողական և գաղափարախոսական գործիք, որով կառուցվում է իրականության հանրային ընկալումը: Քաղաքական լեզուն իրականում ոչ թե պարզապես նկարագրում է աշխարհը, այլ ստեղծում է ծանաչողական և գաղափարախոսական համատեքստ, իսկ քննադատական խոսույթի վերլուծությունը հաղես է գալիս որպես որակական հետազոտության մեթոդաբանություն, որը միտված է բացահայտելու լեզվի, իշխանության և գաղափարախոսության փոխկա-

պակցվածությունը սոցիալական գործունեության մեջ (Fairclough, 1989; van Dijk, 1998): Խոսույթի վերլուծությունը, որը ներառում է արտապատկերման տարբեր մակարդակներ, լավագույնս վեր է հանում տեքստի հաղորդակցական և գործաբանական համատեքստը, որը իրացվում է սոցիալ-մշակութային միջավայրի կողմից՝ պրոյեկտվելով լեզվական մակարդակի վրա:

Քննվող փաստաթղթերի համեմատական վերլուծություն

Կրթության մինչև 2030 թ. զարգացման պետական ծրագիրը կառուցվում է «պետությունը որպես դիմակայության համակարգ» կենտրոնական ֆրեյմի շուրջ, որով կրթությունն արտապատկերվում է որպես «պետության դիմակայության համակարգ»: Այս ֆրեյմում միավորվում են նաև հետևյալ ենթաֆրեյմերը՝ *ա/մարդկային կապիտալ, բ/անվրանգություն, գ/մրցունակություն, դ/ժողովրդավարական մասնակցություն և ե/ համաշխարհային ինֆեգրում*: Ծրագրի խոսույթում կրթությունը ներկայացվում է ոչ թե որպես սոցիալական ոլորտ, այլ որպես ռազմավարական առաջնահերթություն պետության գոյության և ապագայի համար: Տեքստային մակարդակում գերակշռում է գնահատողական, ռազմավարական և հեռանկարային բառապաշարը, ինչպես օրինակ՝ *զարգացման գրավական, մարդկային կապիտալ, ռազմավարական առաջնահերթություն, ազգային անվրանգության բաղադրիչ, գլոբալ մրցունակություն*: Այս բառաֆոնդով թերևս կառուցվում է առաջանցիկ և արդիականացմանն ուղղված խոսույթ: Այս մակարդակում զարգացման սույն պետական ծրագիրը կարող ենք ներկայացնել որպես համագգային պայմանագիր պետության և հասարակության միջև: Պայմանագրի սուբյեկտը պետությունն է՝ որպես կարգավորող և ուղղորդող իշխանություն, իսկ հասարակությունը՝ զարգացման գործընկեր: Սոցիալական պրակտիկայի ենթատեքստում ծրագրի խոսույթը ենթադրում է նեոինստիտուցիոնալ կառավարման մոդել, որտեղ կարևոր է հաշվետվողականությունը, արդյունավետությունը, կատարողական ցուցանիշները (KPI/ ԳԱՑ) և արդյունքահեն կառավարումը:

Ի տարբերություն, 2011–2015 թթ. կրթության զարգացման պետական ծրագիրը կառուցված է *կառավարելիության* ֆրեյմի շուրջ: Կրթությունը ներկայացվում է որպես ոչ թե արժեքային կամ քաղաքական հակասություններով առաջավորվող ոլորտ, այլ՝ տեխնիկական համակարգ, որը կարելի է կարգավորել, օպտիմալացնել և վերահսկել համապատասխան կառավարչական գործիքներով («.....Կրթության համակարգը հայտնվել է մի իրավիճակում, երբ խաթարված է կրթական հասարակությունների հեղինակությունը, վրանգված է վստահությունը բարեփոխումների և համակարգի ներուժի նկատմամբ» / «——նոր մարտահրավերներ, որոնց հաղթահարմամբ է պայմանավորված կրթության ապագան»¹): Այսինքն՝ ըստ տվյալ քաղաքականության խոսույթային արտապատկերման՝ ապագան կախված է ճիշտ կառավարչական որոշումներից, որոնք էլ պայմանավորված են մի շարք մարտահրավերների հաղթահարմամբ: Կրթությունը վերափոխատավորվում է որպես համակարգ

1 Հայաստանի Հանրապետության կրթության զարգացման 2011–2015 թվականների պետական ծրագիր՝ <https://www.arlis.am/hy/acts/69872> [Մուտք՝ 10.01.2026]

և ոլորտ, որի ապագան պայմանավորված է կառավարման, որակի բարձրացման և գործառնական արդյունավետության ապահովմամբ: Այս առումով կրթությունը հանդես է գալիս որպես հանրային ոլորտ, որտեղ պետությունը պարտավորվում է ապահովել մատչելի և որակյալ կրթություն, մինչդեռ կրթության մինչև 2030թ. զարգացման ծրագրում կրթությունը գրեթե ամբողջությամբ արտապատկերվում է «մարդկային կապիտալի լեզվով»². մարդը դառնում է զարգացման ռեսուրս, կրթությունը՝ այդ ռեսուրսի արտադրության գործիք: Զարգացման գործող պետական ծրագիրը ավելի շատ առաջավորում է քաղաքացուն՝ կառուցվելով «*քաղաքացին պարտավոր է զարգացնել սեփական կարողությունները, քանի որ իր կրթվածության աստիճանը պետության կայունության նախապայմանն է*» մտային մոդելի շուրջ: Խոսույթային նմանատիպ արտապատկերման պարագայում կրթությունը վերածվում է տնտեսական համակարգի ենթաբաժնի, որտեղ կրթական արժեքները (*ինքնազարգացում, մշակույթ, հանրային մրաժողություն*) պետք է ծառայեն տնտեսական նպատակների համար («*Կրթությունը դիտվում է իբրև հիմնական միջոց՝ դիմակայելու աղքատության արմատավորմանը, սոցիալական բևեռացման խորացմանը, ժողովրդավարական զարգացումների վրանգմանը, աղետներին և այլ ռիսկերին, այդ թվում՝ համաշխարհայնացման հետևանքով ի հայտ եկող նոր մարտահրավերներին*»²):

Ընդհանուր առմամբ, երկու ծրագրերում էլ կրթության զարգացման խոսույթը կառուցվում է ձգնաժամային հենքի վրա: Նախորդ ծրագրում ձգնաժամային դաշտը ներկայացվում է *հեղինակության խաթարում, վստահության անկում* և *նոր մարտահրավերներ* հասկացություններով, որոնք հիմնականում ծառայում են բարեփոխման օրակարգի այն հիմնավորմանը, որ պետք է բարձրացնել կառավարման արդյունավետությունը, տվյալների որակը և կառավարման կարողությունները: Կրթության մինչև 2030 թվականի զարգացման ծրագրում ձգնաժամը ներկայացվում է ավելի խորքային մակարդակում՝ կրթության համակարգը դիտարկելով ոչ միայն բարեփոխման կարիք ունեցող ոլորտ, այլև ազգային գոյության մարտահրավերների մաս: Համավարակը, պատերազմը, գլոբալ ռիսկերը օգտագործվում են որպես քաղաքական «մոբիլիզացնող» ռեսուրսներ՝ արդարացնելու համակարգային փոփոխությունների հրատապությունը: Կիրառվող տեխնիկական համապատասխանում է քաղաքական խոսույթի դասական մեխանիզմին՝ *ձգնաժամ – անհրաժեշտություն – անայլընտրանք – բարեփոխում*: Զգնաժամը ծրագրի խոսույթում կատարում է քաղաքական ֆունկցիա. այն կասեցնում է այլընտրանքային քննարկումները և բնական է դարձնում առաջարկվող քաղաքական ուղեգիծը:

Կրթության զարգացման մինչև 2030 թվականի զարգացման ծրագրում կրթությունը գրեթե ամբողջությամբ կառուցվում է «մարդկային կապիտալի» լեզվով: Թեև ծրագիրը խոսում է «սովորելու իրավունքից»՝ որպես քաղաքացիական արժեք, իրականում այդ կապակցությունը միաժամանակ ծառայում է կառավարչական նպատակների, քանի որ «*սովորելու իրավունք*» ձևա-

2 Հայաստանի Հանրապետության կրթության մինչև 2030 թվականի զարգացման պետական ծրագիր/
<https://www.arlis.am/hy/acts/171800> [Մուտք՝ 10.01.2026]

կերպումը քաղաքական պատասխանատվությունը աստիճանաբար տեղափոխում է անհատի վրա. եթե դու չես սովորում, դու ես պատասխանատու քո սոցիալական վիճակի համար: Այս առումով խոսույթը վերածվում է ինքնակարգավորման քաղաքական տեխնոլոգիայի (*«Ժամանակակից աշխարհում ավելի հաճախ խոսվում է ոչ թե մարդու կրթության, այլ սովորելու իրավունքի մասին, հեղուկաբար անհրաժեշտ է սովորելը դարձնել ազգային կենսակերպ, որը համապատասխանում է Հայաստանի վերափոխման մինչև 2050 թվականի ռազմավարության տեսլականին»*):

Հաջորդիվ, զարգացման ծրագրերում քննվում են թվայնացման հիմնահարցերը: Նախորդ՝ 2011-2015թթ. զարգացման ծրագրում, թվայնացումը հիմնականում ներկայացվում է որպես կրթության որակի և հասանելիության բարելավման միջոցներ (*«Դպրոցներում համացանցի տեղայնացում, ՏՀՏ հմտություններ, էլեկտրոնային պաշարներ, կառավարման տեղեկատվական համակարգ»*), որոնք, թերևս, դիտարկվում են որպես «օժանդակող միջոցներ»: Գործող՝ մինչև 2030 թ. զարգացման պետական ծրագրում թվայնացումը ներկայացվում է որպես տեխնիկական լուծում՝ կառուցելով կառավարման նոր ռեժիմ՝ չափելիություն, կատարողականի վերահսկում, վարքագծի կարգավորում և մոնիթորինգ: Այս առումով թվային կառավարումը դառնում է ոչ թե չեզոք գործիք, այլ իշխանության իրացման տեխնոլոգիա (*«Կրթության կառավարման տեղեկատվական համակարգը (ԿԿՏՀ) ամբողջական չէ: Կրթության ոլորտի զարգացմանն ուղղված քաղաքականության ուղղությունները հաճախ նպատակին չեն ծառայում, քանի որ մեծ մասամբ հիմնված չեն փաստերի և իրավիճակային վերլուծությունների վրա: Մեկտարվյալներ հիմնականում սահմանված չեն կամ չեն համապատասխանում միջազգային սրանդարտներին: Սովորողների վերաբերյալ առավել ամբողջական և համապարփակ տվյալների համակարգ ձևավորելու և զարգացնելու նպատակով առկա տեղեկատվական համակարգը գործող այլ համակարգերի հետ ներդաշնակեցնելու կարիք կա»*):

Քննադատական խոսույթի վերլուծությամբ պարզ է դառնում, որ կրթության զարգացման մինչև 2030 ծրագրի խոսույթում նախկին գործող համակարգը որակվում է քաղաքականացված և կոռուպցիոն ռիսկեր պարունակող դիրքորոշման պրիզմայով, որտեղ *«սովորույթի ուժով»* պաշտոնավարելը, հովանավորչությունը, տնօրենների և աշխատակիցների ընտրության քաղաքականացումը կրթության կառավարումը ներկայացնում են որպես վստահության ձգնաժամ ունեցող ենթակարգ: Սա թերևս լեգիտիմացնում է ծրագրի մյուս շեշտադրումները՝ թափանցիկություն, հաշվետվողականություն, բարելավության կանոններ և հակակոռուպցիոն մեխանիզմներ: Ի տարբերություն, նախորդ ծրագիրը, որը խստագույնս քննադատվում է գործող ծրագրում, խնդիրները ներկայացնում է որակի անկատարության, կառավարման անարդյունավետության և համակարգի կատարելագործման անհրաժեշտությամբ: Սույն ծրագրի խոսույթում չի հանդիպում *«կոռուպցիոն երևույթների բարձր մակարդակ»* բացահայտ ձևակերպումը՝ որպես համակարգային բնութագրիչ և բացթողումները բացահայտորեն չեն դեկլեգիտացվում որպես բարեփո-

խումների հիմնական լեզվափոխանցման հիմք: Բացի այս, գործող ծրագրում միաժամանակ աշխատում են լեզվափոխանցման մի քանի այլ հզոր գործիքներ: Օրինակ, տեքստում մեծ քանակով թվային ցուցանիշները (TIMSS, ՀՆԱ տոկոսներ, ծախսեր, ընդգրկվածություն) ծառայում են ոչ միայն «տեղեկացնելու», այլ՝ իշխանության խոսքը ապաքաղաքականացնելու համար՝ դարձնելով այն «փաստահենք», հետևաբար՝ քննադատությունից դուրս: ՄԱԿ-2030-ի օրակարգի, SDG4, ԵՄ/ԵԽ պարտավորությունների հիշատակումը կառուցում է արտաքին չափանիշի հեղինակություն, որը անխուսափելի է միջազգայնացման համատեքստում: Ավելին, ծրագրի տեքստում կիրառվող բառապաշարը ենթատեքստորեն ներկայացնում է իշխանության «չերևացող» տեխնիկան: Տեքստը շարադրված է խիստ նորմատիվ բառապաշարով (*«անհրաժեշտ է», «պետք է», «հրամայական է»*), որն ինքնին ստեղծում է սոցիալական կարգադրանքի տեքստային ռեժիմ: Ի համեմատություն, 2011-2015 թթ. զարգացման պետական ծրագրում լեզուն ավելի քիչ կարգադրողական է և չի ստեղծում հրամայական տրամաբանություն (*«նախատեսվում է», «կարևոր է», «նպատակ ունի», «անհրաժեշտություն կա»*): Զարգացման մինչև 2030 թ. ծրագրում գործողություն արտահայտող բայերը ներկայացվում են այնպիսի բայանուններով ինչպիսիք են «վերափոխում», «արդիականացում», «միջազգայնացում», «ինտեգրում», «թափանցիկություն», «հաշվետվողականություն»: Այս և նմանատիպ բայակազմ գոյականները՝ գործողությունները ներկայացնում են որպես անհատական պատասխանատվությունից զերծ «գործընթացներ», որը, իհարկե, դասական կառավարման խոսույթ է, որտեղ դժվար է հասկանալ՝ ով է պատասխանատու: Այս առումով իշխանությունը դառնում է անանուն և չմեկնաբանվող՝ նվազեցնելով քաղաքական հաշվետվողականության պահանջը: Նախորդ ծրագրում ևս առկա են բայանուններ, որոնք, սակայն, ավելի գործառնական բնույթի են և հիմնականում կապվում են ծրագրերի և միջոցառումների հետ (*«բարձրացում», «ընդլայնում», «ներդրում»*):

Բառապաշարային մակարդակում մինչև 2030 թ. զարգացման ծրագրում կրթությունը կառուցվում է որպես տնտեսական համակարգ, ոչ թե հասարակական իրավունք՝ կիրառելով տնտեսական, տեխնոկրատական բառապաշար (*մարդկային կապիտալ, արդյունավետություն, կարարողական, արդյունք, ներդրում, մրցունակություն, արտադրողականություն*), իսկ նախորդ ծրագիրը ամբողջությամբ ձևավորվում է հասարակական իրավունքի շուրջ (*ազգային արժեք, քաղաքացիական հասարակություն, սոցիալական արդարություն, հավասարություն, մարչեյիություն*): Բացի այդ, կրթության զարգացման մինչև 2030 ծրագրում կիրառվող բառապաշարը բարեփոխումների շուրջ ստեղծում է հավաքական ինքնություն «մենք»-ի համատեքստում (*մեր պետությունը, մեր կրթական համակարգը, ազգային նպատակներ*), իսկ նախորդում գերակշռում է ինստիտուցիոնալ լեզուն (*Հայաստանի Հանրապետությունը, հանրապետության կրթության համակարգը*): «Մենք»-ի շուրջ կառուցվող բառապաշարը խոսույթի մակարդակում բնական և նորմալ է դարձնում վերահսկողությունը, լեզվափոխանցում է կառավարման կենտրոնացումը, տնտեսապես վերափոխատվորում է կրթությունը և նվազեցնում է սոցիա-

լական այլընտրանքները:

Ընդհանուր առմամբ, «Կրթության մինչև 2030 թվականի զարգացման պետական ծրագիրը» ներկայացնում է կրթության համակարգի լայնածավալ վերափոխման հավակնոտ ռազմավարություն: Ծրագիրը հռչակում է կայունության, ներառականության և սոցիալական արդարության սկզբունքներ՝ կրթությունը դիտարկելով որպես ազգային զարգացման, մրցունակության և դիմակայության հիմնասյուն: Նախորդ ծրագրի հետ համեմատությամբ, ակնհայտ է, որ կրթության զարգացման մինչև 2030 ծրագրում ևս պահպանվել են կրթության որակի բարձրացման նպատակադրումները, միջազգային ինտեգրման անհրաժեշտությունը և կառավարման արդյունավետ շեշտադրումները: Այդուհանդերձ, սոցիալական հավասարությունը գործող ծրագրում վերաձևակերպված է տնտեսական ներուժի համատեքստում, արդյունավետությունը՝ տվյալահեն և կատարողական չափումների միջոցով, իսկ կառավարման բարելավումը՝ վերահսկողական մեխանիզմների ընդլայնմամբ: Պետք է փաստենք, որ գործող ծրագրում, սակայն, սոցիալական անհավասարությունների խորացման վտանգ կա, քանի որ կրթական հաջողության ողջ պատասխանատուն դառնում է անհատը: Ուստի կրթության ռազմավարական վերափոխման արդյունքում՝ որպես մարդկային որպես մարդկային կապիտալի և ազգային դիմակայության ենթակառուցվածքի կարող է հանգեցնել կրթության հանրային և հումանիստական բնույթի նեղացման, ինչպես նաև կենտրոնացված վերահսկողական կառավարման ռեժիմի ուժեղացման: Վերջնարդյունքում, սա կարող է ենթ ունենալ մի համակարգ, որտեղ մրցունակության և անվտանգության խոսույթը կատարյալ ձևակերպում են ստանում, մինչդեռ թուլանում են սոցիալական արդարության և հանրային համերաշխության հիմքերը:

Համեմատական վերլուծության ցուցանիշները

Սույն հետազոտության շրջանակներում խոսույթի համեմատական վերլուծության արժանահավատությունն ապահովելու համար նպատակահարմար ենք գտնում նաև հստակեցնել այն վերլուծական ցուցանիշները, որոնց հիման վրա հնարավոր կլինի համադրել կրթական քաղաքականության ռազմավարական փաստաթղթերը ոչ միայն որակական, այլև քանակական տեսանկյունից: Այդպիսի ցուցանիշների առանձնացումը կրթության խոսույթի մեկնաբանությունը դարձնում է ավելի համակարգված, չափելի և վերարտադրելի՝ նվազեցնելով սուբյեկտիվ գնահատման հավանականությունը:

Ցուցանիշները ձևավորվել ենք խոսույթի քննադատական վերլուծության, քաղաքական խոսույթի վերլուծության և ֆրեյմերի վերլուծության տեսամեթոդաբանական հիմքերի համադրմամբ:

Խոսույթի համեմատական վերլուծության գիտական հիմնավորվածությունն ապահովելու նպատակով հետազոտության շրջանակում մշակվել է համեմատական վերլուծության ցուցանիշների և կողավորման միասնական համակարգ: Կողավորման տրամաբանությունը հիմնված է ուղղորդված բովանդակային վերլուծության (Directed Content Analysis) մեթոդի վրա, որի

դեպքում վերլուծական կատեգորիաները նախապես սահմանվում են հետազոտության տեսամեթոդաբանական շրջանակի հիման վրա: Սույն հետազոտությունում կողավորման համակարգը մշակվել է Ն. Ֆերկլոյի խոսույթի քննադատական վերլուծության, Տ. վան Դեյկի քաղաքական խոսույթի վերլուծության և Մ. Մինսկու ու Չ. Ֆիլմորի ֆրեյմերի տեսության դրույթների համադրմամբ: Ըստ այդմ՝ վերլուծության առանցքում դրվել են այն խոսույթային կառույցները, որոնց միջոցով ձևավորվում են կրթության գաղափարական, արժեքային և կառավարչական իմաստները: Կողավորումն իրականացվել է դեդուկտիվ կողավորման (deductive coding) սկզբունքով, երբ յուրաքանչյուր իմաստային միավոր դասակարգվել է նախապես սահմանված կոդերից մեկի կամ մի քանիսի ներքո: Որպես կողավորման միավոր ընտրել ենք իմաստային միավորները, որոնք արտահայտվում են առանձին նախադասությամբ, նախադասությունների խմբով կամ պարբերությամբ: Իմաստային միավորները ներկայացնում են մեկ ամբողջական քաղաքական գաղափար, ռազմավարական ուղերձ կամ խոսույթային կառույց: Յուրաքանչյուր իմաստային միավոր գնահատել ենք ըստ դրա բովանդակային նշանակության և ոչ թե՛ առանձին բառերի մակարդակում: Համեմատական վերլուծության ընթացքում յուրաքանչյուր փաստաթղթի համար հաշվարկվել է նախապես սահմանված կոդերի ներկայացվածության հաճախականությունը, որի հենքով հնարավոր է դարձել գնահատել տարբեր կատեգորիաների ներկայացվածության աստիճանը և դրանց փոփոխության միտումները կրթական քաղաքականության երկու ռազմավարական փուլերում:

Սույն հետազոտությունում կիրառվել են համեմատական վերլուծության հետևյալ ցուցանիշները՝ կողավորելով ցուցանիշների առաջին տառերը:

Աղյուսակ 1: Համեմատական ցուցանիշների կողավորումը

Կոդ	Համեմատական ցուցանիշ	Վերլուծության առարկա
ՄԿ	Մարդկային կապիտալի խոսույթ	Կրթությունը որպես մարդկային կապիտալի, կարողությունների և մրցունակության զարգացման միջոց
ՍԱԿԻ	Սոցիալական արդարության և կրթության իրավունքի խոսույթ	Հավասարություն, ներառականություն, մատչելիություն, հանրային բարիք
ԱԳ	Անվտանգության և դիմակայության խոսույթ	Ազգային անվտանգություն, ռիսկեր, ճգնաժամ, դիմակայություն
ԿԿԳ	Կրթության կառավարման խոսույթ	Հաշվետվողականություն, թափանցիկություն, վերահսկողություն, KPI, տվյալահեն կառավարում
ԱԳ	Արդյունավետության խոսույթ	Արդյունավետություն, կատարողականություն, արտադրողականություն, օպտիմալացում
ԹԳ	Թվայնացման խոսույթ	Թվային կառավարում, SCSS, տեղեկատվական համակարգեր, թվային փոխակերպում
ՄԳ	Միջազգային ինտեգրման խոսույթ	Բոլոնիայի գործընթաց, ESG, SDG4, ԵՄ, միջազգային համագործակցություն
ՃԳ	Ճգնաժամի խոսույթ	Համավարակ, պատերազմ, գլոբալ մարտահրավերներ, համակարգային ճգնաժամ

Սոնա Հակոբյան

ԼՌ	Լեզիտիմացման ռազմավարություններ	Վիճակագրական տվյալներ, միջազգային փաստաթղթեր, նորմատիվ հիմնավորումներ
ՔԴԱ	Քաղաքացու խոսույթային արտապատկերումը	Քաղաքացին որպես իրավունքների կրող, պատասխանատու սովորող կամ մարդկային կապիտալ

Վերոնշյալ ցուցանիշների հիման վրա իրականացված կողավորումը հնարավորություն է տալիս համադրել և գնահատել ոչ միայն առանձին հասկացությունների հաճախականությունը, այլև կրթական քաղաքականության գաղափարական ուղղվածության, պետական կառավարման տրամաբանության և կրթության սոցիալական գործառույթի վերափոխման տրամաբանության հիման վրա 2011–2015 թվականների և կրթության՝ 2022 թվականին հաստատված մինչև 2030 թվականի զարգացման պետական ծրագրերում:

Ըստ այսմ՝ ստորև ներկայացվող ցուցանիշները կարող են ծառայել որպես կողավորման և համադրման գործիքակազմ, որի միջոցով հնարավոր է գնահատել՝ 1) ո՞ր խոսույթային տարրերն են պահպանվել, 2) որո՞նք են վերաձևակերպվել, և որո՞նք են դուրս մղվել կրթական քաղաքականության տարբեր ռազմավարական փուլերում:

Աղյուսակ 2. ՀՀ կրթության զարգացման պետական ծրագրերի խոսույթի համեմատությունը

Վերլուծության ուղղությունը	2011–2015 թթ. պետական ծրագիր	Կրթության մինչև 2030 թ. պետական ծրագիր	Փոփոխության բնույթ
Պահպանված խոսույթային տարրեր	- Կրթության որակի բարձրացում, - Կրթության մատչելիություն, - Հավասար հնարավորություններ, - Կրթության համապատասխանեցում հասարակության և աշխատաշուկայի պահանջներին, - Միջազգային համագործակցություն	Պահպանվում են նույն առաջնահերթությունները՝ համալրվելով նոր բովանդակությամբ և գործիքներով	Շարունակականություն
Կրթության առաքելությունը	Սոցիալ-տնտեսական զարգացման և հանրային բարեկեցության ապահովման գործիք:	Մարդկային կապիտալի, նորարարության, մրցունակության և պետության զարգացման հիմնական շարժիչ ուժ:	Վերափոխում
Որակի խոսույթ	Որակի ապահովում, չափորոշիչների ներդրում, կրթության որակի բարձրացում:	Որակի շարունակական կառավարում, արդյունքահենություն, տվյալահեն կառավարում, կատարողականի գնահատում:	Վերաձևակերպում

Կառավարման մոդել	Պետական կարգավորում և վերահսկողություն	Ռազմավարական կառավարում, հաշվետվողականություն, ինքնավարություն, թվային կառավարում:	Վերաձևակերպում
Սովորողի կերպարը	Կրթական ծառայություն ստացող	Կարողունակ, ստեղծարար, պատասխանատու և ողջ կյանքի ընթացքում սովորող անհատ:	Վերախմաստավորում
Թվային փոխակերպում	SCS-ի ներդրում՝ որպես կրթության աջակցող գործիք:	Թվային կրթություն, թվային կառավարում, թվային կարողունակություններ՝ որպես ռազմավարական ուղղություն:	Նոր խոսույթ
Անվտանգության խոսույթ	Գործնականում սահմանափակ ներկայացվածություն:	Ազգային անվտանգություն, դիմակայունություն, ճգնաժամերի կառավարում, անվտանգ կրթական միջավայր:	Նոր խոսույթ
Մարդկային կապիտալի խոսույթ	Սահմանափակ կիրառություն:	Ծրագրի առանցքային գաղափարախոսական հիմք:	Նոր գերակայություն
Միջազգային ինտեգրում	Բոլոնիայի գործընթաց, եվրոպական կրթական չափանիշներ	ESG /ՈԱԵ2ՈՒ/, SDG4, ԵՄ համագործակցություն, կրթական ծառայությունների գլոբալ մրցունակություն	Ընդլայնում
Խոսույթային առաջնահերթությունների փոփոխություն	Կրթությունը հիմնականում որպես սոցիալական իրավունք և հանրային ծառայություն, նյութատեխնիկական բարելավումների գերակայություն, վարչական կառավարման մոտեցումներ:	Փոխարինվում են մարդկային կապիտալի, արդյունավետության, ռազմավարական կառավարման, թվայինացման և մրցունակության խոսույթներով	Առաջնահերթությունների փոփոխություն

Համեմատական վերլուծության շրջանակում յուրաքանչյուր ցուցանիշ դիտարկվել է որպես առանձին վերլուծական կատեգորիա, որի հիման վրա իրականացվել է ռազմավարական երկու փաստաթղթերի կողավորումը: Այնուհետև Ադյուսակ 3-ում հաշվարկվել է համապատասխան հասկացությունների և խոսույթային միավորների ներկայացվածության հաճախականությունը: Ներկայացվող թվերը արտացոլում են տվյալ կատեգորիային վերաբերող կողավորված իմաստային միավորների (նախադասությունների, պարբերությունների կամ գաղափարական հատվածների) հաճախականությանը, որը ստացվել է ռազմավարական փաստաթղթերի ուղղորդված բովանդակային կողավորման արդյունքում:

Աղյուսակ 3.Խոսույթային կատեգորիաների հաճախականությունը

Ցուցանիշ	2011-2015	Մինչև 2030
«Մարդկային կապիտալ»	5	41
«Մրցունակություն»	4	36
«Անվտանգություն»	2	28
«Տվյալահեն կառավարում»	0	18
«Թափանցիկություն»	3	19
«Սոցիալական արդարություն»	24	13
«Մատչելիություն»	34	18

Ըստ Աղյուսակ 3-ի՝ կրթության մինչև 2030 թվականի ծրագրում էապես աճել է մարդկային կապիտալի, մրցունակության, ազգային անվտանգության, տվյալահեն կառավարման և կատարողականի հետ կապված խոսույթի հաճախականությունը, մինչդեռ 2011-2015 թվականների ծրագրում գերակշռում են սոցիալական արդարության, կրթության մատչելիության և հանրային իրավունքի խոսույթը: Ուշագրավ է նաև, որ 2011-2015 թվականների ծրագրում ընդհանրապես չի հանդիպում «*տվյալահեն կառավարում*» հասկացությունը, մինչդեռ մինչև 2030 թվականի ռազմավարությունում այն արձանագրվել է 18 անգամ: Սա վկայում է կրթության կառավարման խոսույթի էական վերափոխման մասին՝ ավանդական վարչարարությունից դեպի տվյալների վրա հիմնված որոշումների ընդունում, ռազմավարական պլանավորում, մոնիթորինգ և կատարողականի գնահատում: Նույն տրամաբանությամբ աճել է նաև «*թափանցիկություն*» հասկացության կիրառումը՝ 3-ից մինչև 19: Այս փոփոխությունը արտացոլում է ժամանակակից հանրային կառավարման սկզբունքների՝ հաշվետվողականության, բաց կառավարման և շահակիցների մասնակցության առավել ընդգծված ներառումը կրթական քաղաքականության մեջ: Միաժամանակ, քանակական վերլուծությունը ցույց է տալիս որոշ սոցիալական ուղղվածության խոսույթի հարաբերական նվազում: «*Սոցիալական արդարություն*» հասկացության հաճախականությունը 24-ից նվազել է մինչև 13, իսկ «*մատչելիություն*» հասկացությանը՝ 34-ից մինչև 18: Սա չի նշանակում, որ նշված արժեքները կորցրել են իրենց նշանակությունը, այլ ցույց է տալիս, որ մինչև 2030 թվականի ռազմավարությունում դրանք այլևս չեն հանդիսանում քաղաքական խոսույթի գերակա առանցքը: Փոխարենը շեշտադրումը տեղափոխվել է կրթության որակի, արդյունավետության, կարողունակությունների զարգացման, մարդկային կապիտալի, մրցունակության և կրթական համակարգի ռազմավարական կառավարման ուղղությամբ:

Եզրակացություն

Սույն հետազոտությունը ցույց է տալիս, որ Հայաստանի Հանրապետության կրթության զարգացման 2011–2015 թվականների և 2022 թվականին հաստատված մինչև 2030 թվականի պետական ծրագրերը ներկայացնում են կրթական քաղաքականության քաղաքական խոսույթի երկու տարբեր մոդելներ, որոնք արտացոլում են պետության զարգացման առաջնահերթությունների, կրթության սոցիալական նշանակության և կառավարման տրամաբանության էական փոփոխությունները: Խոսույթի համեմատական վերլուծության արդյունքները ցույց են տալիս, որ 2011–2015 թվականների ծրագիրը կառուցված է եղել տեխնոկրատական և կառավարչական ֆրեյմի շուրջ, որտեղ կրթությունը ներկայացվել է որպես կառավարելի և օպտիմալացվող համակարգ: Այս խոսույթում գերակշռել են որակի ապահովման, կառավարման կատարելագործման, մատչելիության և համակարգային արդյունավետության գաղափարները, իսկ կրթական հիմնախնդիրները հիմնականում ներկայացվել են որպես ինստիտուցիոնալ և կառավարչական բնույթի խնդիրներ: Ի տարբերություն դրա՝ կրթության մինչև 2030 թվականի զարգացման պետական ծրագիրը ձևավորում է նոր ռազմավարական խոսույթ, որի առանցքում են մարդկային կապիտալի զարգացումը, ազգային մրցունակությունը, անվտանգությունը և կրթական համակարգի դիմակայունությունը: Քանակական և որակական վերլուծության արդյունքները վկայում են, որ կրթության քաղաքականության գաղափարական առանցքը տեղափոխվել է սոցիալական արդարության և մատչելիության գերակա շեշտադրումներից դեպի մարդկային կապիտալի, արդյունավետության, տվյալահեն կառավարման և ռազմավարական զարգացման խոսույթ: Միաժամանակ կրթությունը ներկայացվում է ոչ միայն որպես հանրային ծառայություն, այլև որպես պետության երկարաժամկետ զարգացման, տնտեսական առաջընթացի և ազգային անվտանգության ապահովման առանցքային ռեսուրս: Հետազոտության արդյունքները նաև ցույց են տալիս, որ կրթական քաղաքականության խոսույթում վերաիմաստավորվել են պետության և քաղաքացու դերակատարումները: Հայաստանում կրթությունը դառնում է այն առանցքային ոլորտը, որտեղ խոսույթային մակարդակում վերակազմակերպվում են պետության և քաղաքացու հարաբերությունները: Ըստ այսմ, կարծում ենք՝ կրթական քաղաքականության փաստաթղթերը մշակելիս անհրաժեշտ է նաև պահպանել հանրային իրավունքի և հանրային բարիքի լեզվական հավասարակշռությունը՝ խուսափելով կրթության ամբողջական տնտեսականացումից: Ճգնաժամային հոռոտորաբանությունը չպետք է դառնա քաղաքական անայլընտրանքայնության հիմք. անհրաժեշտ է ապահովել բազմակարծիք խոսույթի դաշտ: Տվյալահեն և արդյունքահեն գործելակերպերը պետք է զուգորդվեն իրական ինստիտուցիոնալ ինքնավարությամբ. հակառակ դեպքում դրանք կարող են վերածվել կենտրոնացված վերահսկողության գործիքների:

Օգտագործված գրականության ցանկ

- Հայաստանի Հանրապետության կրթության զարգացման 2011–2015 թվականների պետական ծրագիր, <https://www.arlis.am/hy/acts/69872> (Մուտք՝ 10.01.2026)
- Հայաստանի Հանրապետության կրթության մինչև 2030 թվականի զարգացման պետական ծրագիր/ <https://www.arlis.am/hy/acts/171800> (Մուտք՝ 10.01.2026)
- Anderson, J. E. (2014). Public policymaking (8th ed.). Cengage Learning.
- Becker, G. S. (1993). Human capital: A theoretical and empirical analysis, with special reference to education (3rd ed.). University of Chicago Press.
- Fairclough, N. (1989). Language and power. Longman.
- Fairclough, N. (1995). Critical discourse analysis: The critical study of language. Longman.
- Fairclough, N. (2003). Analysing discourse: Textual analysis for social research. Routledge
- Fillmore, C. J. (2006). Frame semantics. In D. Geeraerts (Ed.), *Cognitive Linguistics: Basic Readings* (pp. 373–400). Mouton de Gruyter
- Minsky, M. (1974). A framework for representing knowledge (MIT-AI Laboratory Memo 306). MIT
- OECD (2023). *Education at a Glance 2023*
- van Dijk, T. A. (1998). Ideology: A multidisciplinary approach. SAGE
- van Dijk, T. A. (2006). Discourse, context and cognition // *Discourse Studies* 2006, Vol 8(1), 159–177

Сона Акопян

*Заведующая кафедрой прикладной лингвистики
Европейского университета Армении,
основатель Международной школы языков «ILS Armenia»,
кандидат филологических наук, доцент
Email: hakobyan04.07@gmail.com*

ДИСКУРСИВНЫЕ ТРАНСФОРМАЦИИ ПОЛИТИКИ СТРАТЕГИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ ОБРАЗОВАНИЕМ В РЕСПУБЛИКЕ АРМЕНИЯ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ПРОГРАММ РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАНИЯ

Организационно–правовой основой государственной политики Республики Армения в сфере образования является Государственная программа развития образования, утверждаемая Национальным Собранием Республики Армения по представлению Правительства Республики Армения.

В рамках настоящего исследования проанализирован дискурс Государственной программы развития образования Республики Армения до 2030 года, принятой 16 ноября 2022 года (ՀՕ–441–Ն), определяющей стратегические приоритеты государственной политики Республики Армения в сфере образования. Действующий стратегический документ сопоставляется с Государственной программой развития образования на 2011–2015 годы, утвержденной

23 июня 2011 года (ՀՕ-246-Ն).

Основной целью сравнительного анализа является выявление того, каким образом с течением времени конструировались и переосмыслились взаимоотношения между образованием, государством и гражданином, а также каким образом в государственных стратегических документах отражаются идеологические трансформации.

Рассматриваемые государственные программы развития образования отражают политическое мышление двух различных исторических периодов. Первая программа была разработана в условиях относительной политической стабильности и этапа институционального совершенствования, тогда как действующая программа сформирована в новых условиях, характеризующихся вызовами в сфере безопасности, глобальными изменениями и кризисными процессами. Несмотря на то что обе программы ориентированы на повышение качества образования и системное развитие образовательной сферы, их языковые и концептуальные конструкции существенно различаются.

Проведенный анализ свидетельствует о том, что язык образовательной политики не является нейтральным инструментом описания. Напротив, он выполняет функцию легитимации определённых моделей государственного управления и отражает трансформацию способов организации государственной власти.

Ключевые слова: образовательная политика, государственная программа развития, стратегическое управление, критический дискурс-анализ, фреймирование, управление образованием.

Sona Hakobyan

Head of the Chair of Applied Linguistics at European University of Armenia,

Founder of the “ILS Armenia” International School of Languages,

PhD in Philology, Associate Professor

Email: hakobyan04.07@gmail.com

DISCURSIVE TRANSFORMATIONS IN THE STRATEGIC GOVERNANCE OF EDUCATION POLICY IN THE REPUBLIC OF ARMENIA: COMPARATIVE ANALYSIS OF STATE EDUCATION DEVELOPMENT PROGRAMMES

The organizational foundation of state policy in the field of education in the Republic of Armenia is the State Programme for Education Development, which is approved by the National Assembly of the Republic of Armenia upon submission by the Government. This article undertakes a critical discourse analysis of the *State Programme for the Development of Education of the Republic of Armenia until 2030*, adopted on November 16, 2022 (HO-441-N), which defines the strategic priorities of state policy in the field of education. The current strategic document is comparatively analyzed alongside the *State Programme for Education*

Development 2011–2015, approved on June 23, 2011 (HO–246–N). The aim of the comparative analysis is to reveal how the relationship between education, the state, and the citizen is discursively constructed and reformulated over time, and how ideological shifts are represented within these policy texts. The examined state programmes on education development reflect the political thinking of two distinct historical periods. The earlier programme emerged during a phase characterized by relative stabilization and institutional consolidation, whereas the current programme operates within new security-driven, global, and crisis-oriented conditions. Although both programmes declare objectives related to improving educational quality and promoting systemic development, their linguistic and ideological structures differ substantially. The analysis demonstrates that the language of educational policy is far from neutral; rather, it actively participates in legitimizing particular governance regimes and in redefining the organizational configuration of state power.

Key words: educational policy, state development plan, strategic management, critical discourse analysis, framing, education management.

Հոդվածը խմբագրություն է ներկայացվել՝ 2026թ. հունվարի 21-ին:

Հոդվածը հանձնվել է գրախոսման՝ 2026թ. հունվարի 29-ին:

Հոդվածն ընդունվել է տպագրության՝ 2026թ. ապրիլի 29-ին: